

Antikreceptionen i Östersjöregionen

A. Jönsson & G. Voigt-Spira (Hrsg.), *The Classical Tradition in the Baltic Region. Perceptions and Adaptations of Greece and Rome*, Spudasmata 171, 600 s., ill., Georg Olms Verlag, Zürich & New York 2017.

FÖRELIGGANDE *The Classical Tradition in the Baltic Region* innehåller föredrag hållna vid konferenser organiserade av det tysk-svenska nätverket *Colloquium Balticum*, som grundades 2001 med syfte att studera och bredda vår förståelse för antikreceptionen i Östersjöregionen från medeltiden fram till modern tid. Vi erbjuder här sammanlagt 25 bidrag skrivna på tyska och engelska av forskare från Sverige, Tyskland och de tre baltiska länderna Estland, Lettland och Litauen. Boken inleds med en kort introduktion skriven av Arne Jönsson och Gregor Voigt-Spira.

Konferenspublikationer blir lätt ojämna och disparata, något som också gäller i detta fall. Man saknar ett längre introduktionskapitel som hade förklarat varför boken innehåller just dessa artiklar och som därtill tydligare hade knutit ihop artiklarna och placerat dem i ett större sammanhang. Nu förblir det oklart varför boken inte omfattar några bidrag från forskare i Danmark, Finland, Ryssland och Polen. Redaktörerna nämner i och för sig Danmark och Finland i sin introduktion, men förbiser Ryssland och Polen med total tystnad som om de över huvud taget inte hörde till Östersjöregionen. Detta är beklagligt eftersom speciellt Polens betydelse för antikreceptionen och latinets överlevnad i Östersjöregionen är avsevärd.

Redaktörerna kombinerar antikkunskapens och latinets överlevnad i Östersjöregionen med grundandet av en rad universitet på 1400-, 1500- och 1600-talen (dock ignorerande universitetet i Krakow (1364), samt Lubranski-Akademien (1518) och Sigismund III Vasas Jesuitkollegium (1611) i Poznan). Den katolska kyrkan och geopolitiska faktorer spelade emellertid också en viktig roll. Sveriges relatinisering under stormaktstiden är till exempel delvis beroende av politiska orsaker. På samma sätt kan latinets sena blomstring i nordöstra Europa hänföras till regionens strävan att visa sig tillhöra den västeuropeiska kultursfären i motsats till det ryska inflytandet.

Bidragen i boken är indelade i fyra delar, av vilka den första behandlar framstående tidigmoderna författare som skrev på latin, den andra översättningar och reception av antik litteratur, den tredje antikens närvaro i den tidigmoderna kulturen och den fjärde lärdoms- och bildningshistoria. Hänvisningarna till tidigmodern tid ska inte tas för bokstavligt eftersom den första delen också innehåller ett bidrag om Henrik av Lettlands krönika och den tredje delen i sin tur ett avsnitt om den antika kulturens inflytan på Juris Alunäns författarskap i Lettland under mitten av 1800-talet.

Trots att boken är något ojämn till sin karaktär innehåller den ett antal intressanta artiklar. Det breda tidsperspektivet gör det möjligt för forskare specialiserade på olika tidsperioder att finna egna givande infallsvinklar. Speciellt framträdande är det lärdoms- och bildningshistoriska perspektivet som berör flera artiklar också utanför bokens fjärde specifikt lärdoms- och bildningshistoriska del. Valet mellan latin eller moderna språk för akademiska avhandlingar och tal, retorikens betydelse i skolundervisningen under tidigmodern tid eller den klassiska filologins ställning i Lettland och Litauen under den sovjetiska ockupationstiden utgör exempel på teman som tas upp.

Tidsmässigt fokuserar boken främst på den tidigmoderna epoken. Flera av de bästa bidragen behandlar just aspekter av 1500- till 1700-talet. Astrid Nilssons bidrag om hur Johannes Magnus förhöll sig till källkritik och sanning vid skrivandet av *Historia de omnibus Gothorum Sueonumque regibus* under sin exil i Rom utgör ett exempel. Nilssons artikel, som utgår från hennes doktorsavhandling från 2016, utgör tankeväckande läsning för varje historieforskare och är därtill högaktuell i dessa tider då sanningshalt och alternativa fakta utgör allmänna samtalsämnen. Anders Piltz lyfter fram en annan svensk katolik, Laurentius Boierus (Lars Bojer), som verkade som jesuit i Polen där han var känd som Wawrzyniec Nojer. När Piltz talar om det antika arvet i Boierus katolska propagandaskrifter tangerar han såväl Polens som den katolska kyrkans betydelse för antik-kunskapens och latinets fortlevnad i Östersjöregionen.

Danmark får komma med på ett hörn i boken genom Martina Björks artikel om Tycho Brahes på latin skrivna dikter. Brahe är främst känd som astronom, astrolog och alkemist, men ägnade sig också, i enlighet med renässansens bildningsideal, åt poesi. Influerad av antika modeller och mytologiska motiv liknade han sig själv vid Apollo, som personifikation för solen, ljuset, poesin, vetenskaperna och konsten att förutspå framtiden, och sin syster Sophie vid astronomins musa Urania. Finland kommer endast sporadiskt upp i samband med Johanna Akujärvis behandling av den svenska universitetsreformen från 1852, som avskaffade latin som obligatoriskt språk för akademiska avhandlingar, och Kaidi Kriisas artikel om

förekomsten av ord och citat på moderna språk i de på latin under mitten av 1600-talet skrivna avhandlingarna vid Academia Gustaviana i Dorpat.

Finska förekommer en gång 1650 i en avhandling från Dorpat i samband med konstaterandet att träsk i norr som innehåller järn kallas *Ra-utalambi*. I Johannes C. Risings avhandling om Dorpat finns också ett citat av Balthasar Russows *Chronica der Provinz Lyfflandt* från 1578 i vilket ordet *Carieporth* (*quasi porta pecudum*) förekommer, enligt Kriisa en blandning av estniska och plattyska. Kriisa förvånar sig att Russow, som kom från Reval (Tallinn) använde sig av genetiv singular för boskap (*karje*) i stället för genetiv plural (*karjade*), eftersom förkortade genetivformer är vanliga i de södra, men inte i de norra delarna av Estland. Med tanke på Revals närhet till Finland frågar man sig här om inte Russows språkbruk snarare kunde tyda på influenser från finskan (där *karja* i princip endast förekommer i singular).

Två bidrag rörande Pommern är också värda ett omnämnande. Det rör sig om Thomas Schattschneiders och Jens Pickenhans artikel om tidigmoderna latinska inskrifter och Boris Dunsch's dito om barocklitteratur. De bevarade medeltida och tidigmoderna latinska inskrifterna i Greifswald, Stralsund och Wismar har sedan 2002 bearbetats för publicering. Utgående från denna databas samt andra band i serien *Die Deutschen Inschriften des Mittelalters und der Frühen Neuzeit* har Schattschneider och Pickenhans samlat och analyserat inskrifter som innehåller citat eller parafrafer från antika auktorer. Det rör sig mest om gravinskrifter och enligt författarna hade de anhöriga vanligen beställt inskrifterna i fråga av en grupp högutbildade författare. Humanistisk bildning utgjorde uppenbarligen en statussymbol, med hjälp av vilken man ville visa att man tillhörde den bildade eliten. Dunsch ger oss mera insyn i en av dessa bildade författares produktion genom att analysera en epigramsamling av Marcus Bernhardinus, som från 1656 till 1663 fungerade som professor ordinarius vid Greifswalds universitet.

Slutligen vill jag gärna lyfta fram Arne Jönssons artikel om Sophia Elisabeth Brenner, Sveriges första kvinnliga skönlitterära författare och förkämpe för kvinnors rättigheter. Brenner, som hade fått sin bildning i Tyska skolan i Stockholm och stod nära bland andra Aurora von Königsmarck, skrev mellan 1676 och 1709 inalles sjuttio svenska, tjugo tyska, nio latinska, fyra franska och två italienska tillfällesdikter. Hon omnämndes så tidigt som 1692 som en framstående poet i den i Modena utgivna *Giornale de' letterati*. Jönsson visar genom sin analys av de till Brenners ära skrivna dikterna (så kallade paratexter, av vilka 14 är på latin, fem på svenska, en på tyska, två på spanska och en på franska) hur vitt spridda hennes alster var, med eloger härstammande från såväl Italien, Spanien som Mexiko. Brenner avspeglar den svenska stormaktstidens internationalism, i vilken

latinerna och antikbildningen spelade en viktig roll. Hon utgör också ett mindre känt exempel på tidiga kontakter mellan syd och nord i Europa.

De här givna exemplen avspeglar antikreceptionens bredd och nationsöverskridande karaktär. *Est in votis* att någon av nätverket *Colloquium Balticum*s medlemmar skrev en sammanfattande bok om antikreceptionens betydelse i Östersjöregionen, i vilken alla regionens länder vore inkluderade och de större helhetsdragen i denna viktiga del av vårt förflutna skulle dras upp. Jönssons och Voigt-Spiras volym kunde utgöra en bra utgångspunkt för ett dylikt verk.

Björn Forsén